

Babyboomergeld als redding van de cultuursector: ‘Nederland is nog nooit zo rijk geweest’

De overheidsuitgaven aan kunst en cultuur staan al jaren onder druk en dat zal niet snel veranderen. Particulier geld kán uitkomst bieden, zeker nu de rijkste generatie uit de Nederlandse geschiedenis haar erfenis regelt.

Edo Dijksterhuis 8 februari 2025

In plaats van hun vermogen na te laten aan verre verwanten, kiezen babyboomers er vaker voor goede doelen te ondersteunen. [Beeld Van Santen & Bolleurs]

“We staan aan het begin van de Gouden Eeuw van de filantropie,” stelde Theo Schuyt in 2001 bij zijn inauguratie als allereerste filantropieprofessor van Europa. Bijna een kwart eeuw later kan de VU-hoogleraar tevreden concluderen dat zijn voorspelling is uitgekomen. “Hoewel sommige politici ons anders willen doen geloven, is Nederland nog nooit zo rijk geweest en het bedrag dat we aan goede doelen schenken blijft groeien.”

Ja, ik wil elke dag het laatste nieuws vanuit Amsterdam ontvangen.

Die ontwikkeling komt vooral op het conto van de babyboomergeneratie, geboren tussen 1945 en 1960, die een ongekende welvaartspiek heeft meegemaakt. Als zestigers, zeventigers en tachtigers naderen ze nu het einde van hun leven. Nederland staat daarmee aan de vooravond van de grootste vermogensoverdracht die ons land ooit gekend heeft.

Kunst bungelt onderaan

Niet alleen hebben de babyboomers veel meer geld en spullen vergaard dan de generaties voor hen, ze zijn ook nog eens vaker kinderloos. In plaats van hun vermogen na te laten aan verre verwanten, kiezen ze er vaker voor goede doelen te ondersteunen. Uit het rapport [Geven in Nederland 2024](#), dat is samengesteld onder redactie van Schuyt en collega's, blijkt dat 54

procent van de 55-plussers een testament heeft opgemaakt en dat 8 procent daarin goede doelen heeft opgenomen. Sinds 2005 is het nagelaten bedrag met kleine piekjes en dipjes gestaag gestegen tot 368 miljoen euro in 2022. Omdat het aantal kinderloze koppels alleen maar toeneemt en vermogens in gemiddelde omvang groeien, is de voorspelling dat dat jaarlijkse bedrag in 2048 is gestegen tot ten minste 2,1 miljard euro – en in het meest gunstige geval zelfs 6,7 miljard.

De meeste erfenissen en legaten gaan naar gezondheidszorg, met kankerbestrijdingsfonds KWF al jarenlang bovenaan de lijst. Internationale hulpverlening volgt, met op nummer drie natuur en dierenwelzijn, en daarna sociale en maatschappelijke doelen. Kunst en cultuur bungelt een beetje onderaan, maar dat aandeel is de afgelopen vijftien jaar flink gegroeid. In 2022 werd er 29 miljoen achtergelaten aan musea, dansgezelschappen, bibliotheken en andere organisaties. Het merendeel wordt verdeeld via het Cultuurfonds (tot 2023 het Prins Bernhard Cultuurfonds) maar ook tien andere cultuurfondsen ontvingen minstens één legaat.

Rijks is goed doel

“Die particuliere steun is hard nodig nu de overheid zich terugtrekt en alle kosten stijgen,” stelt Taco Dibbits, directeur van het Rijksmuseum. “De gestage groei in particuliere gelden die wij ook zien, is essentieel voor ons voortbestaan. Toch weten nog te weinig mensen dat het Rijksmuseum een goed doel is, waar je aan kunt nalaten zonder dat het museum hier erfbelasting over hoeft te betalen. Daarom organiseren wij elk jaar een dag voor notarissen, fiscalisten en adviseurs. Niet alleen voor onszelf maar zodat de hele museale sector beter bekend is als goed doel.”

Vrijwel alle toonaangevende musea zijn ontstaan uit geschonken collecties van particulieren

Anders dan kleinere, vaak onderbezette musea heeft het Rijks iemand in dienst die zich bezighoudt met nalatenschappen van vermogen. Een andere medewerker focust op de overdracht van collecties. Zij onderhouden soms decennialange relaties met verzamelaars om hen ervan te doordringen ‘dat het museum voor de eeuwigheid verzamelt’, zoals Dibbits het zegt, en dat zij daaraan kunnen bijdragen.

De nalatenschapsexperts maken deel uit van een veel grotere afdeling die development heet. “Die hebben we opgezet tijdens de renovatie en is daarna uitgebreid tot meer dan tien mensen,” vertelt Dibbits. “Deze afdeling houdt zich bezig met het werven van gelden van particulieren,

overheidsfondsen, fondsen en bedrijven. Zo'n 20 procent van onze begroting is nu afkomstig uit deze bronnen.”

Geschonken collecties

De afdeling is van redelijk recente datum, maar het belangrijke museum – en eigenlijk de hele nationale museumsector – is al veel langer afhankelijk van de steun van burgers. Vrijwel alle toonaangevende musea zijn ontstaan en grotendeels opgebouwd uit collecties die zijn geschonken door particulieren, of aangekocht met hun financiële steun.

“Het Rijksmuseum is sinds het midden van de 19de eeuw gevormd dankzij nalatenschappen,” vertelt Dibbits. “*De brieflezende vrouw* van Vermeer en *Het Joodse bruidje* van Rembrandt komen uit de nalatenschap van de Amsterdamse zakenman Adriaan van der Hoop. Het zelfportret van Rembrandt hebben we te danken aan het echtpaar De Bruijn-Van der Leeuw. François Gerard Waller liet zijn huis aan het Vondelpark na. De opbrengst van de verkoop is goed belegd en daarmee hebben we een van de beste prentenverzamelingen ter wereld kunnen aanleggen.”

Nalatenschappen worden overigens niet alleen gebruikt om de collectie aan te vullen. Migelien Gerritzen heeft het Rijksmuseum een fonds nagelaten waarmee ieder jaar een jonge restaurator aan het werk kan worden gezet. En het Veluvine Molijn de Groot Fonds maakt het mogelijk voor kinderen uit Nunspeet, de woonplaats van de schenker, om het museum bezoeken. Dibbits: “Ik gaf laatst college toen een student vertelde dat zij hier in de jaren negentig dankzij dat fonds is geweest. Daardoor is zij uiteindelijk kunstgeschiedenis gaan studeren.”

Belasting betalen met kunst

Een aantal belangrijke stukken heeft het Rijks te danken aan een regeling die erfgenamen van verzamelaars in staat stelt hun erfbelasting te betalen met kunst. Op die manier zijn vier stilleven van Adriaen Coorte in de collectie gekomen, net als het portret van Maria Strijp door Johannes Verspronck.

“Het gaat om artikel 67 lid 3 van de Successiewet,” preciseert Cathérine Smals, die in 2020 afstudeerde op de kwijtscheldingsregeling en als kandidaat-notaris in Oisterwijk nu dagelijks testamenten opstelt. “De regeling is ooit in het leven geroepen om belangrijke kunst te behouden voor Nederland. Om het extra aantrekkelijk te maken mag je 120 procent van de getaxeerde waarde als het ware verrekenen met de te betalen erfbelasting. Het probleem is dat je aan veel voorwaarden moet voldoen en mensen vaak denken op de veiling meer dan de taxatiewaarde te krijgen. Ik heb bij oudere collega's rondgevraagd of ze de kwijtscheldingsregeling ooit zijn tegengekomen en dat was maar één geval in de afgelopen twintig jaar. Maar dat kan liggen aan onze locatie. Misschien dat er in de Randstad meer gebruik van wordt gemaakt.”

Kunst wordt weer gezien

Dat geldt in ieder geval voor Marieke Sanders uit Bloemendaal, die samen met haar man, jurist Pieter Sanders, behoort tot de grotere verzamelaars van hedendaagse kunst in Nederland. Belastingkwijtschelding was voor Sanders slechts een bijkomend aspect van museaal schenken. “De belangrijkste reden was dat werken uit de collectie weer gezien worden, dat ze terug naar de gemeenschap gaan,” vertelt de voormalig Europarlementariër. “Bovendien: als we nu werk veilen van kunstenaars die nog leven en werken, zou de opbrengst zomaar onder hun huidige verkoopprijzen kunnen liggen. Daarmee bederf je hun markt.”

Toen haar echtgenoot nog leefde, schonk het stel al delen van de collectie aan de Rijksdienst Cultureel Erfgoed en het Stedelijk Museum. Na zijn dood volgde een substantiële schenking aan het Rijks, het Stedelijk, het Centraal Museum in Utrecht, het Kunstmuseum in Den Haag en het Teylers Museum in Haarlem, waarvan een deel bestemd was ter vereffening in natura van de erfbelasting. Deze werken blijven in het bezit van het Rijk.

Onlangs kwam daar nog een schenking aan Museum de Fundatie in Zwolle bij. “We hebben de musea uitgenodigd een keuze uit de collectie te maken en hun motivatie op een A4-tje te zetten. Elke organisatie koos wat paste bij de eigen verzamelstrategie: Teylers vooral werk op papier en het Rijks fotografie. De procedure die je moet doorlopen is vrij omslachtig, met een onafhankelijke beoordelingscommissie die moet bepalen of het gaat om nationaal erfgoed, maar de musea zijn hier inmiddels heel professioneel in. Juist de dialoog met de musea was een positieve ervaring.”

Particulier mecenaat

Wie zijn kunstbezit toch aan zijn kinderen of andere verwanten wil nalaten, kan ook een geldbedrag schenken. “Je kunt al bij leven schenken via een fonds op naam of een themafonds,” vertelt Geert-Jan Janse, directeur van Vereniging Rembrandt, die meer dan 125 musea in heel Nederland heeft ondersteund bij aankopen, onderzoek en restauratie. “De nalatenschappen die wij ontvangen variëren van enkele duizenden euro’s tot miljoenen. Het aantal leden dat met ons in gesprek gaat over nalatenschap neemt jaar op jaar toe.”

Mensen willen opkomen voor de kunst, maar voelen zich niet omarmd in hun betrokkenheid’

Om de bewustwording te vergroten heeft de Vereniging Rembrandt zich aangesloten bij de campagne Nalaten aan Cultuur. Janse roept de regering op de bestaande fiscale regelingen op z’n minst intact te houden. “De overheid dient zich een betrouwbare partner te tonen. Het continu ter discussie stellen van regelingen – bijvoorbeeld schenkingen vanuit bv’s, een constructie waar veel grote vermogens in zijn ondergebracht – zorgt voor onnodige onrust. Nog kwalijker is dat er ten onrechte op een negatieve manier naar grote schenkingen wordt gekeken – alsof die ook grote voordelen zouden opleveren. En dat terwijl we het particulier mecenaat zouden moeten koesteren.”

Hoogleraar Schuyt sluit zich daarbij aan, met een pleidooi voor wat hij ‘gemengde financiering’ noemt. “Tot diep in de twintigste eeuw werden culturele organisaties – net als het sportfondsenbad of de daklozenopvang – gefinancierd met een combinatie van overheidssteun

en particulier geld. Dat zie je terugkomen. Nu de verzorgingsstaat onder druk staat, ligt het substitutiemonster op de loer: de gedachte dat particulieren het gat dat de overheid laat vallen wel zullen dichten. Maar de fiscale regelgeving schiet tekort om mensen daartoe te stimuleren. Mensen willen graag schenken, willen opkomen voor de kunst en andere goede doelen, maar voelen zich niet omarmd in hun betrokkenheid.”

Directeur Dibbits: 'Het Rijksmuseum is sinds het midden van de 19de eeuw gevormd dankzij nalatenschappen.' [Beeld Van Santen & Bolleurs]